לכך נאמר ארז אילו נאמר ארז ולא נאמר

תמר הייתי אומר מה ארז אין עושה פירות

אף צדיק ח"ו אין עושה פירות לכך נאמר

תמר ונאמר ארז וארז גזען מחליף והתניא

מגביהו מן מחבירו לקוץ מגביהו מן

הקרקע מפח וקוצץ בסדן השקמה שני

מפחים בבתולת השקמה שלשה מפחים

בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה בדקלים

ובארזים חופר למטה ומשריש לפי שאין

גזעו מחליף הכא במאי עסקינן בשאר מיני

ארזים כדרבה בר הונא דאמר רבה בר

הונא 9 עשרה מיני ארזים הן שנאמר יאתן

במדבר ארז שימה והדם וגו' ת"ר מעשה

ברבי אליעזר שגזר שלש עשרה תעניות על

הצבור ולא ירדו גשמים באחרונה התחילו

הצבור לצאת אמר להם תקנתם קברים

לעצמכם געו כל העם בבכיה וירדו גשמים

שוב מעשה בר' אליעזר שירד לפני התיבה

ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה ירד

רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו אין לנו

מלך אלא אתה אבינו מלכנו למענך רחם

עלינו וירדו גשמים הוו מרנני רבנן יצתה

בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא

שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר

על מדותיו ת"ר עד מתי יהו הגשמים יורדין

והצבור פוסקין מתעניתם כמלא ברך

המחרישה דברי רבי מאיר י וחכמים אומרים

בחרבה מפח בבינונית מפחיים בעבודה

שלשה מפחים תניא יי רבי שמעון בן אלעזר

אומר אין לך מפח מלמעלה שאין תהום יוצא

לקראתו שלשה מפחים והא תניא מפחיים

כה:

א) ב"ב פ:, ב) ר"ה כג. סוכה לז. ב"ב פ:, ג) גי' רי"ף ורא"ש ר' יהודה אומר, ד' [מוספתא פ"א], ד' [ס"א ופריטא], ו) [לעיל כד. ב"מ פה:], ו) גי" רא"ש רב ושמואל. ה) ל"ל איו. ים פילד במנוטה, יז) כי כנדן, ים [משלי ימ], יז [מד"ה קודם עד ד"ה שכן מלינו שייך לפיי המשנה לעיל יט.], כי [תהלים קלון,

תורה אור השלם 1. אתו במדבר ארו שטה וַהֲדֵס וְעֵץ שְׁמֶן נַהֲדֵס וְעֵץ שְׁמֶן נַהָּיִנֵּן בַּבִּיוְדָּוֹ שָׁמֶן יתאשור יַחְדָּו:

יווווורדו מע נמ 2. תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרֵא לקול צנוריה כל משבריה וְגַלֶּיךְ עָלֵי עָבָרוּ:

3. הנצנים נראו בארץ עת הַנְּמִיר הָגִּיע וְקוֹל הַתּוֹר הַנְשִׁמֵע בָּאַרְצֵנוּ:

שיר השירים ב יב שיר השירים ביב. 4. הֶרְאִיתָ כִּי נִכְנֵע אַחְאָב מִלְפָנָי יַעַן כִּי נִכְנַע מִפָּנִי לֹא אָבִיא הָרָעָה בְּיָמֶיו בִּימֵי בְנוּ אָבִיא הָרָעָה בְּיָמֶיו בִּימֵי בְנוּ אָבִיא הָרָעָה עַל בֵּיתוּ: מלכים א כא כט

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה ברך כו' כלומר מלוא התלם שיראו:

לעזי רש"י

טרונ"ק. סדן, גזע. **קולטר"א.** קנקן של מחרשה (היתד הפולחת את הקרקע).

> מוסת רש"י . הובא בעמוד הבא.

רבינו נרשום

מגביהו מן הקרקע. שלא יקוץ סמוך לקרקע, שיחליף גזעו. ארז עצמו אין גזעו מחליף, שאר מיני ארזים גזען מחליף. כמלא (ברך) [כוך] המחרישה. נומות של מחרישה ראז בעבודה. שהיא מפורדת דרכה, ונכנסת בה מים טפח מהרה, (אין שוה) [עולה] מלמטה טפחים. וכשאינה עבודה. שהיא קשה, עד שנכנס טפח מלמעלה עולה ג' טפחים מלמטה. שני ריעים. ניסוך המים וניסוך היין. קול צינוריך. היינו שני ניסוכין. התור. מלאד ינו עגל. שנ[ת]ענה מט׳ שעות ולמעלה. שהיה רגיל לאכול בשש, ומלך שישן עד שלש שעות אוכל אלא בעשר חשיב תענית. קודם חצות שנינו. דאין משלימין, ואין צריך לו להשלים. פורתה טפחיים: בשחינה עבודה. דכי נכנסו בה טפח טפי הוח דנחית ונפיק תהום לקיבליה ג' טפחים: אבע. לשון נחל נובעש: קול שני ריעים. ניסוך המים וניסוך היין: סהום אל חהום קורא. מים עליונים ומים תחתונים: לנוריך. חותן שני ספלים: החי רידית.

מלאך הממונה על הגשמים כך שמו: דמי לעיגלת. ול"ג תלתח: בין מהומא עילאה לחתאה. בין הרקיע לאוקיינוס היכא דנשקי ארעא ורקיע: מהומא עלאה. מים העליונים: השור מימיך. ברקיע: אבע מימיך. למטה בקרקע: הנלנים נראו בארץ. כלומר כשמנסכין מים בחג שהניסוכין נראו בארך שאין באין אלא משנה לחבירתה כנך זה שאינו יולא אלא משנה לשנה ועת הזמיר הגיע זמירות החג אז קול התור מלאך דומה לשור תרגום שור תור שבשעה שמנסכין מים בחג הוא אומר כן. לשון אחר כמשמעו הנלנים נראו והזמיר הגיע בשעה שקול התור נשמע: י קודם הנן החמה לה ישלימו. דחכתי לח חל עלייהו תענית כי נחתי גשמים: קודם חלות. דחלות זמן אכילה היא מחצות ואילך חל התענית כיון שלא סעדו בשעת סעודה: **ועשו יו"ט**. מתוך שמחה: הלל הגדול. הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדוי ומפני שנאמר בו נותן לחם לכל בשר כדאמרינו בשילהי פסחים (דף קית.): שכן מצינו כו'. כלומר שאין לך אדם בעולם שאין תענית חל עליו מט׳ שעות ואילך אפי׳ בני מלכים שדרכן לאכול בט' שעות שעד ג' שעות הן ישנים במטותיהן ושוהין ששה שעות ואוכלין וכדאמרינן בפסחים (דף קו:) אפי׳ אגריפס המלך שרגיל לאכול בט׳ שעות ביום לא יאכל עד שתחשך שנאמר הראית כי נכנע אחאב מפני ואחאב לא חלה תעניתו עליו אלא מט׳ שעות ואילך ועד ט׳ שעות היה יכול לאכול שלא גמר בדעתו להתענות אלא שבא אליהו אותו היום שנכנס בכרם נבות היזרעאלי ואמר ליה הרצחת וגם ירשת וגו' (מלכים א כא) ילקו הכלבים וגו' (שם) וכתיב וילום שהתענה אותו היום: הכי גרסינן שמואל הקטן גור מעניתא וירדו גשמים קודם הכן החמה: שבח לבור הוא. שעדיין לא קראו ונענו: למה הדבר דומה וכו': יו וחין גועו מחליף. אם נפסק: אף לדיק. אין לו זכר. לדיק אין גועו מחליף אינו בתחיית המתים: לדיק אינו עושה פירוח. אין לו שכר לעתיד: בחולם השקמה. נטיעה שלא נקנצה מעולם: סדן. שכבר

בסדניה יחיב (פסחים דף כח.): שני טפחים. שכבר גועו מחליף: מן הפקק. קשר התחתון: מיני ארוים שנחמר חתן במדבר חרו שטה והדם וגו'. ובליר להו תלת וברחש השנה (דף כג.) מפרש הוסיפו עליהם אלונים אלמונים אלמוגים: מעשה ברבי אליעזר בן הורקנוס. י"ג תעניות שהתענו והלכו עד שגמרו י"ג כדתנן (לעיל דף יב:) עברו אלו ולא נענו כו': התחילו הלבור לנאת. מבית הכנסת: קברים מקנמס. בתמיה. אין לכם אלא לכו הברו עלמכם מפני הרעב: געו. לעקו כמו אם יגעה שור על בלילו (איוב ו) הלוך וגעו (שמואל א ו): ויהיו הלבור פוסקין מתעניתם. דתנן (לעיל יב:) עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עוד כו׳ אבל נענו שוב אין לריכין להתענות. והני מילי לבור אבל יחיד שהיה מתענה על החולה ונתרפא או על לרה ועברה הרי מתענה ומשלים כדאמרן לעיל (דף י:) כך שמעתי: למלח ברך המחרישה. אם טשטשו הגשמים בעומק הקרקע כשיעור שורת מענית המחרישה: ברך. הוא הכלי שחורשין בו ומבריכין אותו סמוך לקרקע כשחורשין בו. כלומר (ה) מילה התלם שירהו המים בתלם מחרישתו שקורין קולטר"ח: בחרבה. קרקע יבישה טפח. כיון דחריבה היא ונכנסו בה הגשמים טפח ודאי רוב גשמים ירדו: בעבודה. חרושה כגון שדה ניר הנכנסים בה גשמים הרבה ג' טפחים דאפי׳ בגשמים מועטין נכנסין בה בטפח או בטפחיים: אין לך כל טפה. כשנכנסו הגשמים בעומק הקרקע טפח תהום עולה ומתגבר

הזקין טרונ"ק בלע"ו שנקלך וחוזר ומתעבה. והוא מלשון סדנא אין גזעו מחליף אף צדיק ח"ו אין גזעו מחליף

לא קשיא כאן בעבודה כאן בשאינה עבודה א"ר אלעזר כשמנסכין את המים בחג תהום ג' טפחים. ואע"ג דסומכא דארעא אומר לחבירו אבע מימיך קול שני ריעים אלפא גרמידי בפרק החליל (סוכה אני שומע שנאמר בתחום אל תהום קורא דף נג:) אפ"ה רטיבותא מהנייא: לקול צנוריך וגו' אמר רבה לדידי חזי לי האי רידיא דמי לעיגלא (תלתא) ופירָסא © שפוותיה והתנית. תהום יולה לקרחתו ב׳ טפחים: הא דקתני טפחיים ותו לא בעבודה. דאע"ג דנכנסו טפח בקרקע וקיימא בין תהומא תתאה לתהומא עילאה פורתא הוא דנחית ואהכי לא נפיק לתהומא עילאה א"ל חשור מימיך לתהומא תתאה א"ל אבע מימיך שנא' י הנצנים נראו בהו לקבליה שלשה טפחים אלא בארץ וגו': היו מתענין וירדו גשמים קודם הנץ החמה כו': ת"ר היו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה לא ישלימו לאחר הנץ החמה ישלימו דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו רבי יוםי אומר קודם מ' שעות לא ישלימו לאחר מ' שעות ישלימו שכן מצינו באחאב מלך ישראל שהתענה, מתשע שעות ולמעלה, שנאָמר - הראית כי נכנע אחאב ווגו' ר' יהודה נשיאה גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר הנץ החמה סבר לאשלומינהו א"ל רבי אמי קודם חצות ואחר חצות שנינו שמואל הקמן גזר תעניתא וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה כסבורין העם לומר שבחו של צבור הוא אמר להם אמשול לכם [משל] למה הדבר דומה לעבד שמבקש פרם מרבו אמר להם תנו לו ואל אשמע קולו שוב שמואל הקמן גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר שקיעת החמה כסבורים העם לומר שבחו של צבור הוא אמר להם שמואל לא שבח של צבור הוא אלא אמשול לכם משל למה הדבר דומה לעבד שמבקש פרס מרבו ואמר להם המתינו לו עד שיתמקמק ויצטער ואחר כך תנו לו ולשמואל הקטן שבחו של צבור היכי דמי אמר 0 משיב הרוח ונשב זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא: מעשה וגזרו תענית בלוד כו': ונימא הלל מעיקרא "אביי ורבא דאמרי תרווייהו לפי שאין אומרים הלל

מעלה נשיאים מקצה בריית בריית עשה. האמר ר' יותנן הלל הגדול משעומדין [ב]בית ה'עלל) עד סוף הלל דידך. ואסיקנא, שאין שבח לציבור אם ירדו גשמים קודם הנץ התמה, אלא אם אמרו משיב הרוח [ו]אתא זיקא, מוריד הגשם ואת כשה. האמר מיטרא זהו שבח ציבור, והכל פשוטה היא. ירושלמי. ר' אחא ור' אבהו בשם ר' יוסי בר' תנינא אסור להתענות עד שש שעות בשבת. א"ר יוסי ב"ר אבין מתניתין היא, קודם חצות לא ישלימו, עד כדון צפרא הוא, לאחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה. רבן יותנן בן זכאי כד הוה בעי דייתות מיטרא הוה [אמר] לספריה אזל קום קמיה היכלא, ואימרו בגין דר' בעי מספרא ולית בחייליה מצטער, ומיד מיטרא נחית. רב אחת המהוד של כם כבר ביר הבר של ביר ביר של המהוד מל המהוד המהוד של המהוד מהוד ביר של המהוד המהוד של המהוד ביר של המהוד מבטק המה ביר המהוד מבטק המהוד מבטק המהוד מבטק המהוד מבטק המהוד מבטק המהוד מבטק ביתיה, וכיון דהוד פפיק מן ביתיה מיד ביר אהבר ביר ביר של המהוד מבטק ביתיה מיד מות בלא תורה הוד משלח לו חכמים מה מעשים טובים יש בידך, שלח להם מימי לא קדמני אדם בבית הכנסת, ולא הנחתי אדם בבית הכנסת ויצאתי, ולא הלכתי די אמות בלא תורה ובלא תפילין, ולא הזכרתי דברי תורה במקום מטונף, ולא הצעתי וישנתי לא שינת עראי, ולא כיניתי שם לחבירי, ולא צעדתי בין החברים, ולא שמחתי בתקלת חבירי, ולא עלה קללת חבירי על מטתי, ולא עברתי בשוק אצל מי שהוא חייב לי, ולא הקפדתי בתוך ביתי, לקיים מה שנאמר אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי. 3) קבלה ביד חכמים כי ביום שנהרג נבות בו ביום הגיעה השמועה לאיזבל, ובו ביום ירד אחאב אל כרמו לרשתו, ובו ביום אמר לו אליהו הרצחת וגם ירשת, ומיד נכנע. שנאמר ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע את בגדיו וישם שק על בשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט. וגמירי דההיא שעתא שעה תשיעית הואי, וצם שלש שעות האחרונות מן היום ונחשב צום, דכתיב הראית כי נכנע אחאב, אבל ראיה ברורה שנתענה אחאב מתשע שעות ולמעלה ליכא. הדרן עלך סדר תעניות

א) נראה דחסר וצ"ל הלל הגדול לריך להחחיל ממומור הללו את שם ה" שעומדים בבית ה" וגו" דכתיב ביה מעלה נשיאים וכו". ב) קאי אמ"ש בגמרא שכן מלינו באחאב כו".

עשיו פב טוש"ע ח"מ סימו מעניות הלכה יט טוש"ע א"ח סימן תקעה סעיף יא:

רבינו חננאל

ואקשינן, וכי ארז גזעו מחליף, והתניא הלוקח (לולב) [אילן] מחבירו [וכו"], בדקלים ובארזיז חופר ומשרש לפי יבאו זין והפו זמטוש כפי שאין גזעם מחליף. ושנינן, האי ארז דנמשלו בו הצדיקים כגוז שטה והדס ועץ שמן, וכדרבא דאמר עשרה מיני ארזים הם, והללו כולם אין גזעם מחליף זולתי הארז לבדו. והא דר׳ אליעזר דירד לפני התיבה ואמר כ"ד ברכות ולא ירדו גשמים, וירד אחריו ר' עקיבא ואמר אבינו מלכינו אבינו אתה אבינו מלכינו אבינו אונור ואין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכינו רחם עלינו, ומיד ירדו גשמים, הוו מרננו כולי עלמא רבנן, יצתה בת קול ואמרה לא מפני שרבי עקיבא גדול ור' אליעזר עומד על ה אכינו עומד על מידותיו ואינו מעביר. תנו רבנן עד היכן גשמים יורדים וצבור פוסקין מתעניתם כמלוא ברך המחרישה. פי׳ כשיעור חפירת האת בחרישה. אם רדו הגשמים כשיעור הזה. [ר' יהודה] אומר בחרבה טפח בבינונית טפחים בעבודה שלשה טפחים, וקיימא לן כר׳ יהודה. תניא אין לך טפח שיורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים, ואם שדה עבודה שלשה טפחים. א"ר אליעזר בשעה שמנסכין מים בחג תהום אומר לחבירו אבע מימך קול שני ריעים אני שומע. פי׳, קול שני צנורים ניסוד המים וניסוד הייז המזבח, כדכתיב תהום אל תהום קורא לקול דמיא לעיגלא תילתא. פי׳ תחתאה. כדכתיב הנצנים נראו בארץ (ו)עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע הגיע וקול והוח בארצינו. פיר, קול עגלא הוא קול התורה כתוב בפסוק, כי העגל הוא השור. ממתנין, היו מתענין וידרו גמתנין, היו מתענין יסוגיא דשמעתין הכי סלקן קודם [חצות] לא ישלימו, והא רבנן נמי דגמרא, ר' אמי ור' יהודה נשיאה בתר דאהדריה, דאמרי אחר חצות (עשו) [שנינן]. ולכולי עלמא אין אומריז הלל הגדול אלא אתרא דחיישי משום שכרות, גומרין הלל הגדול יאחרי כן אוכלין. [ואמאי] הלל הגדול [†]). דכתיב ביה